

Asia: VN/16052/2021

Kulttuurin tulevaisuustyöryhmän raportti

Lausunnonantajan lausunto

Miten työryhmän raportti onnistuu sanoittamaan ja viestimään kulttuurialan tilannetta ja kehittämishaasteita alan jälleenrakennuksen ja vahvistamisen tarve huomioiden?

Kiitämme mahdollisuudesta lausua Kulttuurialan tulevaisuustyöryhmän raportista. Lausumme seuraavan Suomen arvostelijain liiton puolesta ja asetumme samalla tukemaan Kopioston lausuntoa.

Raportissa on onnistuttu kuvaamaan ja nostamaan esille hyvin luovan alan ja kulttuurin nykytilanne ja ahdinko. Raportissa tuodaan hyvin esille luovan alan merkitys ja lisäarvo taloudelle sekä työllisyyden ja viennin lisäämiseksi. 19.10.2022 julkistetun selvityksen mukaan vuonna 2020 tekijänoikeustoimialojen yhteenlaskettu jalostusarvo oli 5,69 % Suomen bruttokansantuotteesta. Tekijänoikeustoimialojen työntekijämäärä on 5,87 % Suomen koko työvoimamäärästä. On tärkeää, että luovan alan potentiaali otetaan täysimääräisesti käyttöön.

Raportti sisältää useita merkittäviä ja tärkeitä toimenpide-ehdotuksia luovan alan toimintaedellytysten parantamiseksi. Näemmekin tärkeäksi, että nämä eivät jää vain esitystasolle, vaan johtavat myös konkreettisiin tekoihin, kuten luovien alojen rahoituksen lisäämiseen ja kehittämiseen sekä lainsäädännön kautta luovan alan toimintaedellytysten vahvistamiseen.

Mitkä raportin toimenpide-esityksistä ovat mielestänne kaikkein tärkeimmät ja kiireellisimmät toteuttaa (max 5)?

- Tekijänoikeusdirektiivien implementoinnin jälkeen tulee käynnistää kansallisten tekijänoikeuslain muutostarpeiden toteuttaminen (lisäys sivulle 18)
- Hallituksen 11.2.2022 tekemä päätös, jonka mukaan luovutaan tekijänoikeuskorvauksien sovittelusta työttömyysturvassa (s. 22)
- Taiteen ja kulttuurin rahoituksen kasvattaminen yhteen prosenttiin valtion talousarvion menoista (s. 15).

- Yksityisten lahjoitusten verovähennysoikeuden laajentaminen taiteeseen (s. 15).

- Mediataiteen arvonlisäverokannan alentaminen 10 %:iin

Miten voidaan mielestänne vaikuttaa siihen, että työryhmän viestit tulevat huomioiduiksi ja esitykset toteutetuiksi mahdollisimman hyvin seuraavalla hallituskaudella?

Toimenpide-ehdotukset tulee ottaa osaksi hallitusohjelmaa ja myös varmistaa, että vastuuministeriöille /- tahoille varataan riittävät taloudelliset ja henkilöresurssit toteuttamaan toimenpiteet. Esimerkiksi tekijänoikeuslainsäädännön kansallisiin muutostarpeisiin tulee varata opetus- ja kulttuuriministeriöön riittävät resurssit, jotta lainvalmistelu saadaan käyntiin heti tekijänoikeusdirektiivien (ns. DSM- ja verkkolähetysdirektiivien) täytäntöönpanon jälkeen.

Lukukohtaiset kommentit

Luku 1: Annamme kulttuurillemme sille kuuluvan arvostuksen. Mahdolliset huomionne lukuun ja sen toimenpide-esityksiin.

Luovan alan ja kulttuurin arvostuksella on ratkaiseva merkitys alan houkuttelevuudelle mutta myös toimintaedellytyksille. On tärkeää, että etsitään keinoja edistää luovia aloja hakemalla ratkaisuja ministeriöiden yhteistyön lisäämiselle. Näemme yhtenä hyvänä keinona ehdotetun kulttuuri- ja luovia aloja käsittelevän ministeriryhmän perustamisen. Kulttuuripoliittisen selonteon tekeminen huomioiden kattavasti luovia aloja koskevat asiat ja erityisesti niihin liittyvät toiminta- ja rahoitusvastuut.

Luku 2: Kasvatamme hyvinvointiamme investoimalla kulttuuriin. Mahdolliset huomionne lukuun ja sen toimenpide-esityksiin.

Kulttuurin rahoituspohjaa tulee vahvistaa ja rahoitusta lisätä. Onkin erittäin hienoa, että raportissa kulttuuri nähdään investointina, joka kohentaa kansantaloutta ja hyvinvointia ja on esitetty yhtenä keskeisenä toimenpide-ehdotuksena, että taiteen ja kulttuurin rahoitus nostetaan yhteen prosenttiin kaikista valtion talousarvion menoista vuoteen 2027 mennessä. Tämä on erittäin toivottu ja oikeansuuntainen muutos.

Myös esitykset luovien alojen rahaston vahvistamisesta ja käyttötarkoituksen laajentamisesta koskemaan myös muita luovia aloja kuin esittäviä taiteita sekä yksityisten lahjoitusten verovähennysoikeuden laajentaminen taiteeseen ovat merkittäviä luovan alan rahoituksen parantamiseksi ja vahvistamiseksi. Verovähennysoikeuden laajentaminen tieteestä myös taiteeseen avaisi uusia mahdollisuuksia kulttuurin ja taiteen rahoitukselle.

Luku 3: Tuemme tekijöitä ja vahvistamme samalla talouttamme. Mahdolliset huomionne lukuun ja sen toimenpide-esityksiin.

Sisältöjä on entistä helpommin ja laajemmin saatavilla ja digitalisaation myötä pystymme kuluttamaan kulttuuria ja taidetta myös kotisohvalla erilaisten suoratoisto- ja muiden palveluiden avulla. Luovan alan tekijöille ja oikeudenhaltijoille tämä vain ei näytä tuovan lisää toimeentuloa, pikemminkin tulot ovat laskeneet. On tärkeää, että näiden haasteiden ratkaisemiseksi tuodaan keinoksi lainsäädännölliset ratkaisut.

Kulttuurialan työllisyyden parantamiseksi ja yhteiskunnallisen vaikuttavuuden edistämiseksi alan rahoitusinstrumenttien ja tukijärjestelmien kehittäminen on erittäin tervetullutta. Esitetyt toimenpiteet ovat kaikki tärkeitä ja kannatettavia. Erityisesti on hienoa, että toimenpiteisiin on otettu mukaan sellaisten kulttuurin alojen toimintaedellytysten vahvistaminen, joilta puuttuvat valtionosuusjärjestelmän kaltaiset rakenteet.

Vuonna 2022 toteutettavalla tekijänoikeuslain osittaisuudistuksella implementoidaan Euroopan unionin DSM-direktiivi ja verkkolähetysdirektiivi osaksi kansallista lainsäädäntöämme. Näiden direktiivien tarkoituksena on vahvistaa tekijän asemaa erityisesti digitaalisessa ympäristössä. Osittaisuudistuksen ulkopuolelle jätettiin ministerin poliittisella päätöksellä kaikki kansalliset tekijänoikeuslain muutostarpeet ja todettiin, että näiden valmistelu aloitetaan välittömästi direktiivin implementoinnin jälkeen. Tekijänoikeudet ovat kaiken perusta ja keskeisessä roolissa luovan alan ja kulttuurin toimintaedellytyksiä ja potentiaalia kehitettäessä ja vahvistettaessa. Kansalliset muutostarpeet liittyvät muun muassa sopimuslissenssisäännösten päivittämiseen ja kehittämiseen sekä valokuvaajien suojan parantamiseen. Sopimuslissenssijärjestelyillä pystytään kattavasti vastaamaan käyttäjien tarpeeseen mm. digitaalisissa toimintaympäristöissä, mutta samalla turvaamaan tekijöille ja oikeudenhaltijoille asianmukaisen ja kohtuullisen korvauksen heidän teosten käytöstä.

Tulevaisuustyöryhmän raportin toimenpide-esityksistä puuttuu kokonaan kansallisten tekijänoikeuslain muutosten valmistelun käynnistäminen ja toteuttaminen, joka perustuu ministerin päätökseen jakaa tekijänoikeuslain uudistus kahteen osaan. Tekijänoikeuslain kansallisten muutostarpeiden selvitys ja toteuttaminen tulee lisätä raportin toimenpide-esityksiin lukuun 3 (s. 18) ja ottaa osaksi seuraavaa hallitusohjelmaa. Lainvalmisteluvastuu on opetus- ja kulttuuriministeriöllä, joten heille tulee varata riittävät resurssit lainvalmistelun toteuttamiseksi.

Kannatamme myös AVMS-direktiivin, mukaan lukien direktiivin 13 artiklan 2 kohdassa säädettävän rahoitusveloitteen implementoimista osaksi kansallista lainsäädäntöämme. Kannatamme rahoitusveloitteen toteuttamista yhdistelmämallilla, jossa suorat sijoitukset kotimaisiin tuotantoihin ovat ensisijainen vaihtoehto, ja maksujen suorittaminen rahastoihin, josta sijoitukset kanavoidaan kotimaisten tuotantojen rahoitukseen, on toissijainen vaihtoehto.

Haluamme ilmaista valmiutemme ryhtyä hallinnoimaan rahastoa Kopioston ja sen osana toimivan AVEK:in toimesta, mikäli implementoinnissa päädytään joko pelkkään rahastomalliin tai rahaston ja suorien sijoitusten yhdistelmämalliin. Kopiostolla on hyvä valmius ryhtyä keräämään rahastoon sijoitettavia maksuja. Jaamme nykyisin keräämiämme tekijänoikeuskorvauksia oikeudenhaltijoille sekä AVEK:in kautta varoja audiovisuaalisten tuotantojen edistämiseen. Kopiostolla on olemassa toimivat mallit varojen keräämiseen, hallintointiin ja jakamiseen. Näiden mallien pohjalta yhteistyössä varoja hallinnoivien viranomaisten kanssa Kopiostossa voidaan kehittää kustannustehokas ja toimiva malli varojen keräämiseen rahastoon ja sieltä varojen jakamiseen kotimaisiin sisältöihin.

Kannatamme, että kulttuurialan osaamis pohjaa sekä kykyä vastata alan tulevaisuushaasteisiin kaikilla koulutuksen tasoilla vahvistetaan. Toimenpide-ehdotuksissa on nostettu esille tarve vahvistaa tekijöiden taitoja neuvotella työehdoista, korvauksista ja tekijänoikeuksista. Olisi kuitenkin tärkeää vahvistaa myös yleisellä tasolla kaikkien luovan alan toimijoiden tekijänoikeuksien ja IP-oikeuksien (esim. tavaramerkit ja mallioikeudet) osaamista.

Ehdotamme, että koulutukseen liittyvien tarpeiden käytännön toteutusta varten laadittavaan toimenpideohjelmaan sisällytetään tekijänoikeuskoulutuksen järjestäminen (s. 19). Tekijänoikeusosaamisen lisääminen on omiaan tukemaan toimenpide-ehdotusta, jossa ehdotetaan vahvistettavaksi koulutettavien kykyä neuvotella tekijänoikeuksista ja korvauksista.

Kulttuurialan toimintaedellytyksiä, työllisyyttä ja yhteiskunnallista vaikuttavuutta edistetään myös alentamalla mediataiteen ensimyyntin arvonlisäverokantaa. Mediataiteen ensimyynteihin sovellettava korkeampi arvonlisäverokanta (24 %) on omiaan asettamaan mediataiteilijat heikompaan asemaan teostensa myynnin suhteen kuin muut taiteilijat. Ehdotamme, että raportin luvun 3 toimenpide-esityksiin lisätään, että mediataiteen ensimyyntin arvonlisäverokanta alennetaan vastaamaan suureen osaan muiden taideteosten ensimyynteihin sovellettavaa alennettua 10 %:n arvonlisäverokantaa.

Toimenpide-esitykseen tulee myös lisätä graafisten tekijöiden oikeus yksityisen kopioinnin hyvitykseen. Tällä hetkellä yksityisen kopioinnin hyvitystä maksetaan ainoastaan av-teosten ja musiikkiteosten tekijöille ja oikeudenhaltijoille. Tekijänoikeuslaki edellyttää hyvityksen maksamista kaikkien alojen teosten tekijöille, joiden teoksia kopioidaan yksityiseen käyttöön.

Opetus- ja kulttuuriministeriön teettämä tutkimus on osoittanut jo useamman vuoden ajan merkittävää määrää graafisen alan teosten kopiointia. Uusin vuonna 2022 julkaistu tutkimus osoitti korvattavan kopioinnin osuuden olevan yli 600 miljoonaa sivua. Tämä korvaus olisi merkittävä tuki graafisen alan tekijöille ja oikeudenhaltijoille (valokuvaajat, oppikirjailijat, toimittajat, kirjailijat, kääntäjät jne.). Toimenpide-esitykseen tulee lisätä lukuun 3 yksityisen kopioinnin hyvityksen piirin laajentaminen myös graafisten teosten tekijöille ja oikeudenhaltijoille ja tämä tulee ottaa osaksi seuraavaa hallitusohjelmaa. Yksityisen kopioinnin hyvitykseen tulee varata riittävät varat myös valtion budjettiin. Graafisten teosten tekijöille osoitettava yksityisen kopioinnin hyvitys ei saa vähentää av- ja musiikkiteosten tekijöille ja oikeudenhaltijoille sekä näiden yhteisiin tarkoituksiin osoitettuja varoja.

Luku 4: Teemme tarvittavat rakenteelliset uudistukset freelancereiden työskentelyolosuhteiden parantamiseksi.

Mahdolliset huomionne lukuun ja sen toimenpide-esityksiin.

Taiteilijapalkan kokeileminen apurahajärjestelmän rinnalla on erittäin merkittävä asia kulttuurin ja taiteen alalle. Kannatamme taiteilijapalkkakokeilun selvittämistä. Kuten raportissakin on nostettu esille, on tärkeää, että taiteilijapalkka ei vähennä taiteilijoille myönnettäviä työskentelyapurahoja tai rajoita taiteellista vapautta.

On myös hienoa, että raportissa on nostettu valtion ja kuntien vastuulle sitoutua reilun taiteen periaatteisiin eli luovan alan tekijän oikeuteen saada asianmukainen ja kohtuullinen korvaus tekemästään työstä.

Hallituksen 11.2.2022 tekemä päätös, jonka mukaan luovutaan tekijänoikeuskorvauksien sovittelusta työttömyysturvassa, on erittäin merkittävä luovalle alalle. Luovan alan tekijät ovat pitkään olleet väliinputoajia sosiaaliturvajärjestelmässä. Tekijänoikeustulot eivät esimerkiksi kerrytä työttömyysturvaa, mutta työttömyyskorvausta maksettaessa toistaiseksi vähentävä sitä. Tekijänoikeuskorvauksia maksetaan tekijöille heidän teostensa käytöstä. Korvausten maksu tapahtuu yleensä pitkän ajan päästä siitä, kun teokseen liittyvää työtä on tehty.

Luku 5: Tarjoamme kaikille suomalaisille tasavertaiset mahdollisuudet nauttia kulttuurista. Mahdolliset huomionne lukuun ja sen toimenpide-esityksiin.

On tärkeää, että turvataan ja varmistetaan kaikille suomalaisille tasavertaiset mahdollisuudet nauttia kulttuurista. Kuntien kulttuuri- ja kirjastotoiminta on yksi keskeinen keino tähän ja onkin tärkeää, että kunnat varaavat tähän riittävät resurssit ja määrärahat, jotta kunnat voivat hankkia sisältöjä ja kulttuuritapahtumia, mutta ennen kaikkea maksaa luovan alan tekijöille ja esittäjille asianmukaiset ja kohtuulliset korvaukset luovasta työstä.

Myös kouluissa ja varhaiskasvatuksessa käytetään ja tutustutetaan lapset ja nuoret kulttuurin pariin sekä tulevaisuuden luovan alan tekijöiksi. On tärkeää, että myös kouluilla ja varhaiskasvatuksen järjestäjillä on riittävät resurssit tähän, esimerkiksi tarvittavat määrärahat sisältöjen ja käyttöluopien hankintaan. Tältä osin on esimerkiksi tarpeen tarkastaa oppilaitosten ja varhaiskasvatuksen tekijänoikeuskäyttöluopien hankintaa koskevaa määrärahaa, jotta korvaus olisi tekijöiden ja oikeudenhaltijoiden kannalta asianmukainen ja riittävä.

E-aineistojen lainauskorvausta koskeva selvitys annettiin 19.10.2022. On tärkeää, että selvityksessä esitetyt lisäselvitykset toteutetaan pikaisesti ja käynnistetään tarvittavat toimenpiteet lainsäädännön muuttamiseksi, esimerkiksi samassa yhteydessä kuin muutkin kansalliset tekijänoikeuslain muutostarpeet toteutetaan. Lainauskorvaukset ovat merkittävä tulo myös kuvittajille. On tärkeää kuitenkin arvioida ja kohdella kaikkia e-aineistoja ja niiden sisältöjen tekijöitä tasavertaisesti eikä jättää joitakin e-sisältöjen tekijöitä korvausoikeuden ulkopuolelle, kuten esimerkiksi ääninäyttelijöitä ja äänikirjojen lukijoita taikka musiikin, elokuvien ja muiden av-teosten tekijöitä, joiden teoksia yhtäläisesti lainataan kirjastoista e-aineistoina. Aineistojen e-lainaamisella on merkitystä alentavasti myös heidän tuloihinsa toisin kuin selvityksessä todetaan. On tärkeää, että kaikkien luovan alan tekijöiden ja oikeudenhaltijoiden asemaa parannetaan varsinkin, jos halutaan parantaa monipuolista kulttuurin ja taiteen saatavuutta ja tarjontaa kaikille suomalaisille.

Laczak Riikka
Suomen arvostelijain liitto ry